

EL NEOLIBERALISME I LA 'QUALITAT' EN L'ENSENYAMENT POSTOBLIGATORI

EL DISCURS PÚBLIC DE LA FORMACIÓ PROFESSIONAL

La ideologia neoliberal i el mercat han irromput en els ensenyaments postobligatoris amb una oferta creixent de títols de formació professional. En aquest context, cal recuperar el discurs crític i insistir que, per a ser públic, l'autèntic sentit de l'educació és el compromís de servir la col·lectivitat.

Carles Monclús
Garriga

Professor de l'IES Jordi de
Sant Jordi de València

La Llei Orgànica 5/2002, de 19 de juny, de les Qualificacions i de la formació Professional diu que "La formació professional comprèn el conjunt d'accions formatives que capaciten per a l'acompliment qualificat de les diverses professions, l'accés a l'ocupació i la participació activa en la vida social, cultural i econòmica". Per tant, la formació professional (FP) respon a la necessitat que té la societat de disposar de persones formades adequadament per al món del treball i per a participar de manera plena en la vida social, cultural i econòmica.

DRET O MERCADERIA

Abans d'entrar en consideracions sobre l'FP en concret, en un primer moment cal oposar dues concepcions de l'educació que conviuen actualment i que moltes vegades generen confusió i discursos molt contradictoris.

Una primera concepció entén l'educació com un dret. L'educació està reconeguda des de fa anys com un dret humà, tant en la Declaració dels Drets Humans com en diferents disposicions normatives dels estats.

Fa quaranta anys ningú no qüestionava aquesta concepció. L'educació era entesa

Aprenem amb una visió utilitarista i competitiva. Tindre educació ens posa en una millor situació per a competir amb els i les altres en la vida

com una eina que havia de permetre a les persones comprendre el món en què viuen, un primer pas per a construir a poc a poc un món cada vegada més just. L'educació havia d'afavorir el desenvolupament personal però també ajudar a "entendre el món" tot partint de la cultura pròpia. Col·lectivament es considerava l'educació una ferramenta per a construir un demà més igualitari. L'educació era un instrument fonamental per a compensar les desigualtats d'origen.

Molts ensenyants seguim pensant això, però els darrers anys ha sorgit una altra concepció d'educació. L'hegemonia cada vegada més estesa de les idees neoliberals i l'aparició de les teories del capital humà han anat canviant de manera molt subtil aquesta concepció. L'educació ha passat a ser una inversió, una mercaderia que adquirim en el mercat i que ens promet un valor d'ús i de canvi. Aquest ha sigut un procés molt lent, però que a poc a poc ha anat canviant allò que entenem per educació. Aprenem des d'aquesta perspectiva amb una visió molt utilitarista i competitiva. Tindre educació ens posa en una millor situació per a competir amb els i les altres en la vida. Des d'aquesta perspectiva, a escala col·lectiva s'entén l'educació com una inversió que fan els estats per a competir en situació d'avantatge en el mercat mundial.

LES ETAPES POSTOBLIGATÒRIES

I si aquestes dues concepcions conviuen en les etapes obligatòries, en què encara es parla oficialment de dret a l'educació, quan arribem a les etapes no obligatòries la percepció del discurs hegemònic que entén l'educació com a inversió i com a mercaderia, s'imposa cada vegada més.

Hom ven l'educació postobligatòria com un procés individual d'adquisició de titulacions per a competir en el mercat laboral. Individualment cada persona fa la seua inversió en educació i això se suposa que li servirà per a obtenir el millor treball possible i ascendir en l'escala social.

D'aquesta manera es justifica molt millor la privatització de l'ensenyament. Es tracta de comprar educació i, entesa aquesta com a mercaderia, s'ha de poder triar aquella que l'ofereix més prestacions, més prestigi, menys esforç personal o una imatge millor. Perquè si els beneficis són individuals, per què els estats han d'invertir en una qüestió que fonamentalment generarà beneficis a qui ha obtingut la titulació?

La concepció mercantilista oblidava la necessitat que tenim com a societat de disposar de professionals amb una bona formació que responguen a les necessitats que tenim en aquesta mateixa societat. També oblidava que qualsevol educació està carregada de valors i que, per tant, mai no pot ser neutra. L'FP també pot contribuir a apoderar els futurs treballadors i treballadores o a fer-los tornar submisos. L'FP pot contribuir al canvi social o pot ajudar que es perpetue l'ordre capitalista dominant.

Què entenem per professionals ben formades? La primera resposta buida a això seria dir que unes persones ben formades són aquelles que han rebut una formació de qualitat. I evidentment aquest és un altre dels dogmes que ens han difós els darrers anys.

Tan gran ha sigut l'engany que fins i tot des dels sindicats de classe hem reclamat una educació de "qualitat". Però, què vol dir això de la qualitat? La qualitat és un concepte buit, no sabem exactament a què ens referim. El concepte prové dels sistemes de gestió

de la qualitat que s'utilitzen en la indústria i en els serveis per a controlar el compliment dels processos i procediments establerts. Els sistemes de gestió de qualitat es converteixen així en un model d'avaluació que analitza els processos però mai el contingut dels processos. De fet, la qualitat és definida com la diferència entre el que espera rebre el client i el que rep. El trasllat d'aquests sistemes a l'àmbit educatiu pretén que deixem de donar importància als continguts educatius i al seu valor ètic per a centrar tot l'esforç i l'atenció en els procediments.

Per tant, és millor no parlar de qualitat. Els xics i les xiques professionals ben formats són aquells amb una formació que els serveix per a entendre el món –en el cas de l'FP, el sector productiu en què volen treballar–, i que han assumit uns valors ètics sòlids que faran que el seu treball estiga al servei de les persones i que estaran compromeses en la construcció d'un món més just.

A escala col·lectiva, unes persones ben formades seran les que sabran respondre a les necessitats de la societat en conjunt i no als interessos del capital, als interessos dels sectors més poderosos de la societat.

PÚBLICA O PRIVADA

Una formació professional que assumisca el plantejament descrit, orientada al desenvolupament de les persones, la comprensió del món que les envolta des d'una mirada crítica i al servei de la construcció d'una societat més justa sols és possible des d'un ensenyament públic.

Els últims anys l'educació postobligatòria ha esdevingut fonamentalment un "mercat" educatiu en què les persones adquiriran els seus títols. En aquest context, hi ha hagut un important increment de l'oferta privada d'estudis i de titulacions d'FP. Quan parlem d'oferta privada ens referim fonamentalment a un negoci. Un negoci creixent amb molt poc de control públic.

Podem reconèixer que no tota l'educació estatal té un plantejament públic –al servei de la societat i les persones– i que en l'ensenyament anomenat "públic" també hi ha ensenyants sense esperit crític que imparteixen una formació molt poc compromesa. Perquè una educació siga autènticament pública no n'hi ha prou que depenga directament de l'Administració: cal que estiga al servei de la col·lectivitat. Però si això no sempre està garantit en l'educació gestionada per l'Administració, molt més difícilment es produirà des de l'àmbit privat, perquè hi ha també altres interessos. En aquest àmbit, només entenc que es podria promoure aquesta educació pública en centres gestionats per alguna entitat sense ànim de lucre i amb voluntat pública.

En l'FP privada sorgeix un altre problema: la barreja de dues qüestions que no haurien de ser compatibles com són el negoci i la possibilitat de donar titulacions sense cap control extern. Hom pot admetre l'existència d'un ensenyament professional privat però, en tant que aquest és també un negoci, hauria de tindre un control públic. Qualsevol acadèmia o escola privada no hauria de poder donar titulacions com qualsevol institut públic perquè en l'acadèmia privada es produeix un evident conflicte d'interessos entre el negoci i la formació. Un conflicte en definitiva entre les necessitats de l'organització de satisfer els interessos i les necessitats de la seua clientela i les de la societat de disposar d'unes persones ben formades èticament i tècnicament. Això també és traslladable evidentment a l'ensenyament universitari.

RECUPERAR EL DISCURS

L'FP ha de ser pública i ha de respondre a la necessitat de les persones de ser més lliures i a les de la societat de comptar amb professionals que accepten el compromís de construir un món més just, persones amb una bona formació tècnica, amb capacitat

de respondre a les necessitats de la societat. Les pràctiques d'una bona part d'ensenyants que treballen en l'FP ho fa així, però encara ens falta rearmar-nos amb més discurs teòric. Perquè l'oficial, aparentment buit de contingut ideològic i centrat sobretot en la defensa de l'adquisició de competències tècniques i d'una educació professional de "qualitat", és malauradament el discurs hegemònic. Aquest és el marc que, massa vegades, assumim acríticament. Una de les victòries més importants del neoliberalisme en els darrers anys ha sigut la d'imposar-nos el seu discurs. En l'ensenyament és imprescindible que recuperem un discurs crític per a bastir un sòlid argumentari que ens permeta justificar les nostres actuacions.

També hem de reclamar el control públic de les empreses educatives privades. Perquè inclús si assumirem el discurs neoliberal que l'educació és una inversió amb valor de canvi no és equitatiu que qui tinga diners per a pagar-se uns estudis obtinga la titulació amb unes condicions diferents de la resta de la ciutadania.

És imprescindible que recuperem un discurs crític per a bastir un sòlid argumentari que ens permeta justificar les nostres actuacions